

VIZUÁLIS SEGÉDESZKÖZÖK HASZNÁLATA AZ
ANGOLTANÍTÁSBAN

Torkos Béla

Az idegennyelv-tanulás terén végzett kutatások világosan mutatják, hogy a tanuló előrehaladását meghatározó döntő tényezők a következők: a tanuló viszonya a nyelvhez, motiváltsága és érdeklődése. A tanulás első percétől hiányozhat a motiváció, ha az idegen nyelv tanulását az iskola vagy a szülő kényszeríti rá a tanulóra /az utóbbira különösen gyakran találunk példát, sok családban a gyermek angoltanulása státuszsztimbólum osupán/. Bármilyen legyen is azonban az ok, a tanárnak - hogy elkerülje a rossz tanulói hozzáállás káros következményeit -, magának kell kialakítania tanulóiban az idegen nyelv tanulásaiban oly nélkülözhetetlen motivációt, lelkesedést.

Ahhoz, hogy ezt megtehesse, két tulajdonság kell, hogy jellemezze mindenekelőtt: alapos tudás és tanítványai szeretete. Jól kell tudnia szaktárgyát, melyet tanít. Ez nagyon nyilvánvalónak tetszik, de a gyakorlatban korántsem mindig valósul meg. Ha az angol nyelv tanítása a feladata, jól kell tudnia angolul /természetesen nem anyanyelvi szintű, még csak nem is azt megközelítő tudásra gondolok/. Nem elég tudnia a középiskolai anyagot. Ha körvonalakban is, de látnia kell a nyelvet, illetve az adott nyelvi kultúra felső régióit. Ha tehetséges tanítványa akad, képesnek kell lennie bátorítani,

irányítani őt, egymás után tárva fel előtte az adott nyelv kultúrájának ablakait, s legyen bár a tanítvány tele ambícióval, hadd érezzen rá a mondás igazára: "Ars longa, vita brevis". A tantárgy szeretete s a tudomány, a tudás tisztellete átragad az ilyen tanulóra.

Ahhoz, hogy a fiatalok túláradó energiáját megfelelő mederbe terelhesse, a tanárnak szeretnie kell tanítványait. Aki nem szereti őket, jobb, ha pályát változtat! Mert bár dühítően lusták, hihetetlenül ostobák s olykor kegyetlenek tudnak lenni, ez nem tartós állapot, s nem mind egyszerre ilyenek. Ellenkezőleg, igyekeznek törekvők, értelmesek s jól neveltek, kedvesek lenni. Ha erre gondolunk, nem lehet nem szeretni őket.

Alapvetően fontos még, hogy a tanár gondosan megtervezze az oktatás-tanulás folyamatát, s képes legyen valamennyi tanítványával /a leggyengébbekkel is/ a siker felemelő élményét megismertetni.

E cikkben azokkal a különböző módszerekkel kívánok foglalkozni, melyek alkalmazásával maga az osztályterem s különböző vizuális oktatási segédanyagok hatékonyan fejleszthetik, fenn tarthatják a tanulók érdekelttségét, és hozzásegítenek ahhoz, hogy a tanulók pozitívan viszonyuljanak az idegen nyelv tanulásához.

Szó lesz arról, hogyan segíthetnek ezek az eszközök a kiejtés, a nyelvi struktúra és a szókincs elemeinek a készség szintjére való emelésében. A tárgyi szemléltetés eszközei tehetnek legtöbbet annak érdekében, hogy tanulóink angol

nyelvi kommunikációra képesek legyenek, azaz, hogy értsenek, beszéljenek, olvassanak s írjanak angolul.

Mik is ezek az oktatási "segédletek", amelyek mindig kéznél vannak? Nos, maga a tanár, a diákok és a tanterem, vagy még pontosabban: diákjaink és tantermünk.

A tanár, a tanulók és az osztályterem

Kezünket, karunkat, arcunkat, ruházatunkat is hatékonyan felhasználhatjuk a tanulók könnyebb "mozgatása" céljából. Például, szereplésre szólíthatjuk fel a tanulókat a következő módokon:

- Mindkét karunkkal átkaroló mozdulatot teszünk, ha az egész osztálynak kell válaszolnia a kérdésre vagy ismételnie a hallott mondatot.

- Ugyanílyen, de kisebb átölelő mozdulattal jelezzük, ha a választ egy kisebb csoporttól várjuk. De tehetjük ugyanezt egy kézzel is, kisebb vagy nagyobb kört írva le kezünkkel, mintegy "bekerítve" egy tanulócsoportot vagy az egész osztályt.

- Felemelt bal kezünkkel /tenyerünk a tanulók felé/ azt jelezhetjük, hogy az osztály baloldalától várunk választ, és fordítva.

- Mutatóujjunkkal rámutathatunk egy vagy több tanulóra. Meg kell értetnünk a tanulókkal, hogy ezt nem udvariatlanságból tesszük, hanem azért, mert a "mutogatás" igen értékes nyelvtanítási fogás. Gyors egymásutánban szólíthatjuk ismét-

lésre vagy gyakorlásra a tanulókat anélkül, hogy a gyakorlás menetét nevek kiejtésével szakítanánk minduntalan félbe.

Kis udvariatságotunkat örömmel elfogadják s megértik a tanulók, ha belátják, hogy így egyazon idő alatt kétszerannyi tanuló juthat szóhoz, s figyelmüket nem vonja el semmi attól, amire koncentrálniuk kell.

A tanár gesztusaival, tekintetével vagy arcjátékával számos "üzenetet" közvetíthet tanulóknak, tanulócsoporthoz vagy az egész osztálynak, amikor nem akarja beszédével zavarni a felelőt, a kiselőadást vagy az osztálymunkát. Ha az osztály a tanárt ismeri, a jelzések sokkal gyorsabban célba érnek, mint a kimondott szó, s nem zavarják a munka menetét.

Ha azt akarjuk, hogy a tanuló hangosabban beszéljen, egyik kezünket a fülünkhöz tesszük, jelezve, hogy nem halljuk jól, s ha hangját még ekkor sem emeli feljebb, akkor a másik kezünkkel is ugyanezt tesszük, irónikusan értésére adva, hogy most talán még halkabban beszél, mint az előbb. Ez aztán már rendszerint használ.

Az emelkedő vagy süllyedő intonációt karunk felemelésével vagy leeresztésével jelezhetjük. Ujjunkkal vagy ceruzával koppantva jelezhetjük a többszótagú szavakban a hangsúlyt, kopogással a mondatok ritmusát.

Ruhadarabjainkra mutatva sok szót szemléltethetünk, bicegő járással megértethetjük az "a man with a limp" kifejezés jelentését, egy kézmozdulattal érthetővé tesszük az "an old man with a long beard" kifejezést.

Az osztályterem felszerelési tárgyai s a tanulók taneszközei is számos szerkezet szemléltetés útján történő megtanítását teszik lehetővé.

Az ülésrend is beszéd tárgyát képezheti: Who's sitting next to you? Where's ... sitting? Count the people in the first row!-és még sok hasonló kérdést, utasítást fogalmazhatunk meg.

A tábla

A tábla a tanár nélkülözhetetlen támasza. Sokféle módon szolgálhatja a szemléltetést:

1. Párbeszéd tanításakor felrajzolhatjuk a beszélőket. A. W. Frisby közismert sematikus figuráival, páloikaembereivel /stick men, stick figures/, majd felváltva mutathatunk arra a figurára, "amelyik" beszél, ezáltal jelezve a szerepváltozásokat. Ha a figurák alá felírjuk a társalgás kulcsszavait, a megfelelő szavakat a megfelelő alak alá, a társalgás könnyen megindítható, a szerepváltás gördülékeny lesz.
2. Táblai rajzzal pillanatokon belül olyan "időt" varázsolhatunk a táblára, amelyet akarunk, így a tanulók beszélgethetnek az eléjük vetített időjárásról.
3. Jól szemléltethetünk mozgást, helyváltoztatást, irányt, utvonalaikat gyors táblai rajzzal. Amikor arról beszélünk, ki hogyan jár iskolába, különböző járművek, megállók, páloikaemberek, épületek, nyilak, esetleg időpontok felrajzolásával az egész cselekmény könnyen felfogható és reprodukálható

lesz a tanuló számára.

4. A melléknévfokozás és az összehasonlító szerkezetek tanítását is segítheti három különböző magasságú emberke felrajzolása, esetleg egy nagyon kövér, egy átlagos és egy nagyon sovány figura bemutatása. A rajzok lehetnek karikírozottak, ez csak növeli a tanulók motivációját, hiszen a szélsőségek szórakoztatják őket.

A táblai rajzokkal szemben támasztott didaktikai követelmények a következők: 1. A rajz legyen eléggé nagy. 2. Gyorsan készüljön el. 3. Legyen vázlatos. 4. Legyen egyszerű, játékos, könnyed.

5. A táblai rajz alkalmas a múlt idő tanításának bevezetésére is. Ha egy több elemet tartalmazó táblai rajzból letörölünk egy elemet, ilyen kérdéseket tehetünk fel: "Who was there? How many were there? Is the man still here?" stb.

6. Az igeidők használatának tanításában is nagy segítséget jelenthet egy egyszerű táblai diagram, mely vizuálisan jeleníti meg az idő különböző aspektusait. Az igeidők helyes alkalmazásának megtanítása óriási feladat, hiszen a magyar nyelvben használt három igeidővel szemben az angol egy sereg igeidőt használ a cselekvések kifejezésére, egymáshoz való viszonyítására.

Ilyen egyszerű diagram a következő:

Past	yesterday	TODAY	tomorrow	Future
X		NOW		X

A diagram vonal alatti részére koncentrálni megértethetjük a tanulókkal, hogy tulajdonképpen az "időfolyam" alap-

vetően két részre, múltra és jövőre osztható, amit X-szel jelöltünk, s ezeket időben egy pont, nem pedig egy hosszabb periódus választja el egymástól. E pontot a NOW szó jelzi. A vonal feletti rész segítségével meghatározhatjuk bármely idő kifejezés viszonyát a NOW vagy TODAY-hez képest. A "yesterday" és a "Past" szavak azt mutatják, hogy bármely múltbeli idő kifejezés /last week, etc./, amely Past Tense alakot tartalmaz, az "időfolyamnak" ehhez az oldalához tartozik. Ugyanide tartoznak az olyan kifejezések, mint have/has + Verb és had + Verb a jelenhez, illetve egy múltbeli időponthoz való bonyolult kötődésükkel együtt. A "tomorrow" és a "Future" szavak hasonló képzeteket ébresztenek, csak az "időfolyam" másik oldalán. Bármilyen jövő-értelmű idő kifejezés /next month, etc./ az általános jellel kombinálva ide tartozik, mint ahogy ide tartozik a going to + Verb, a will + Verb és a will have + Verb is.

E diagramoknak már egész "irodalma" van, a legkülönbözőbb tankönyvekben fellelhetők, kisebb-nagyobb eltérésekkel. Alapvetően a koncepciójuk azonban egy, és azonos a fent leírtakkal.

7. A táblára felírt helyettesítési táblázatok nemcsak nyelvtani struktúrák begyakoroltatására, automatizálására szolgálnak, hanem logikus kombinációk "kiolvasására" olyan szubsztitúciós táblázatokból, amelyeknek nem olvasható bármelyik eleme össze bármely másik elemével, vagy ha igen, mókás mondatot kapunk, melynek sekélyes humora az első-második osztályos tanulókat szórakoztatja, aktivitásra serkenti.

Vegyük például a következő rövid táblázatot:

The cat	has eaten	the mouse
Grandfather		the sandwich
The boy		the soup

Tegyük fel, hogy először a harmadik, majd az első hasáb elemeit változtatjuk. Már a szendvicset majszoló macska képe is felrezzenti az épp szunnyadozó tanulót, s mire odaérnek /kórusmunkával/, hogy "Grandfather has eaten the mouse", akkor már együtt nevezhet a többiekkel.

8. Pontok és vonalak segítségével bemutatathatjuk a táblán egy mondat ritmusát, illetve a pontokat-vonalakat felrajzolhatjuk "kottaszerűen", s így szemléltethetjük a mondat intonációját. A pontokat és vonalakat egy hosszú vonallal kötve össze bemutatathatjuk a mondat intonációs "görbéjét". E vizuális támasz segít a helyes intonáció tanításában, jól lehet az intonáció elsősorban audio-orális módszerrel fejleszthető.

9. A tábla hagyományos szerepét tölti be, amikor felírjuk a tanítandó új szavakat kiejtésükkel, szinonimáikkal, esetleg magyar megfelelőjükkel, valamint amikor különböző gyakorlatok elvégzettetése előtt a mintát felírjuk a táblára. "Free composition" íratásakor megadhatunk a táblán kulcsszavakat, melyek segíthetik a fogalmazás megírását, míg a "guided

composition" esetében a táblára felírt vázlat segítségével kisebb vagy nagyobb mértékben, de magunk irányítjuk a tanuló tollát, fantáziáját egy általunk megszabott "kényszerpályára" irányítva.

A vizuális szemléltetés segédeszközei serkentik a képzeletet, és a tanulókat az órai munkában való aktívabb részvételre ösztönzik. A következő segédeszközök természetesen nem mind egyforma mértékben hasznosak a különböző életkorú csoportokban, erre tekintettel kell lennünk használatukkor.

Valódi tárgyak

A tanulók /különösen az általános iskolás korosztály/ könnyebben megértik és megjegyzik egy szó jelentését, ha látják, esetleg kézbe is vehetik a tárgyat, amelyet a szó jelöl. Ezért a tanárnak érdemes a mindennapi élet tárgyaiból egy kis kollekciót összeállítani. Gyűjteményében lehetnek újságok, menetjegyek /busz, vonat/, étlapok, kulcsok, zászlók, üvegek /coca-cola, orange/, konzervdobozok, játékok s bármi más, ami a tananyag feldolgozása során felhasználható.

Egy ilyen kis gyűjtemény megkönnyíti sok szó szemantizálását, de segíti különböző szerkezetek gyakoroltatásában is. Bemutathatunk néhány tárgyat úgy, hogy csak a kategóriát nevezzük meg /élelmiszer, ital stb./, majd megkérhetünk egy tanulót, hogy nevezze meg gyorsan valamennyi, a kategóriához tartozó tárgyat. Később elvehetünk az asztalról valamit, s egy tanulónak meg kell neveznie a tárgyat, amit elvettünk.

Vagy megkérjük valamelyik tanulót, csukja be a szemét, miközben az asztalon lévő dolgok közül valamit elveszünk, s az önként jelentkezőnek úgy kell kitalálnia, mi hiányzik az asztalról, hogy kérdéseket tesz fel az osztálynak: "Is it round/square? Is it food? Is it green? etc., mindaddig, amíg ki nem találja, mit "osentünk" el az asztalról.

Másik órán bemutatathatunk egy vasúti jegyet és egy térképet, s ha még egy vasútállomást, néhány sínt és egy vonatot is rögtönzünk hozzá gyors táblai rajzzal, máris hosszan beszélgethetünk az utazásról tanári kérdés-tanulói válasz, vagy akár tanulók közötti párbeszéd formájában. Étlapok segítségével ételneveket, valamint étkezéssel kapcsolatos kifejezéseket ismertethetünk meg a tanulókkal. A tanári asztalhoz kiültetve két tanulót s melléjük állítva egy "pincért", a tanulók játszhatnak. Ebédet rendelhetnek, panaszkodhatnak, hogy piszkos az abrosz, az evőeszköz, vagy nincs eltörölve a tányér, esetleg valami hiányzik a terítőkből, netán túl sokat kell várni a pincérre, miközben azt is eldöntheti a két "éhes vendég": "Na, ennek a pincérnek sem adunk borra-valót!" Ha elmondatjuk tanulóinkkal, milyen ételeket nem szeretnek, gyakoroltathatjuk a tagadó szerkezeteket, de ha az ételek között összehasonlítást is tesznek, akkor a közép- és felsőfokot, valamint az összehasonlító szerkezeteket gyakoroltathatjuk. Egy tucatnyi tárgy segítségével élelmiszerboltot vagy ruházati boltot "nyithatunk", s e környezetben a tanulók készségesen gyakorolják a már ismert üdvözlési formákat, beszédfordulatokat, gyakorolhatják a nagyság, fajta,

súly, mennyiség és ár kategóriáit.

Nyelvi játékok, dramatizálás

A nyelvi játékok kitűnő lehetőséget biztosítanak nyelvtani szerkezetek gyakorlására s a szókinos aktivizálására. A játék, ha csak nem összefoglaló gyakorlatnak szánjuk, mindig valamilyen speciális szerkezet gyakorlását tűzze ki célul.

Kezdő csoportokban megkérhetjük a tanulókat, hogy vegyenek ki előre elkészített tárgyakat egy dobozból, és olyan kifejezéseket gyakoroljanak, mint: "What's in the box? What have I got in my hand?"

A dramatizálás vagy inszcenálás ugyancsak hatékony módszer. A dramatizálás során a tanulók átéli, életszerűen alkalmazzák a már feldolgozott anyagot. A dramatizálás olyan eljárás, amely figyelembe veszi a tanulók életkori sajátosságait, kielégíti ösztönös cselekvési vágyukat. Előnye, hogy segíti az idegen nyelvi beszéd készségeinek fejlesztését, megkönnyíti az idegen nyelven való beszéd gátlásainak leküzdését.

A bemutatandó szöveget először érdemes változatlan formában megjeleníteni, majd később célszerű a szituációkat módosítani, szabadon, alkotó módon átdolgozni. A dramatizálás anyaga rövid, eseményes történet lehet, ebből következik, hogy e módszer kezdő fokon csak korlátozott mértékben alkalmazható, például a folyamatos jelen idő tanításakor. Az egyik tanuló az íróasztalnál /a tanári asztal/ ül, az asztalon

az asztalon lehet egy játéktelefon, néhány papírdarab, esetleg írószerek, melyek együttesen iroda benyomását keltik, a másik tanuló pedig az asztal mellett áll és kérdez:

"Who're you? What are you doing?" Az íróasztalnál ülő tanuló pedig ilyen válaszokat ad: "I'm James Brown. I'm working in an office. I'm writing a letter".

A téma sokféleképpen variálható. A tanulók eljátszhatják egy diák napját, s e játék lehetővé teszi, hogy az osztály a nap különböző időpontjait s az igeidőket gyakorolja.

Például: "What did John do in the morning? What did he eat for lunch?". Az időpontok szemléltetésére jó szolgálatot tehet egy mozgatható mutatókkal rendelkező óra kemény kartonból, esetleg farostlemezről vagy furnírból.

Az auditív és vizuális szemléltetés sajátos formájának az összekapcsolása a bábjátékokban valósul meg. Ez elsősorban az általános iskolában alkalmazható, természetesen a bábjáték a pedagógustól és a tanulótól is fokozott felkészülést igényel. Előnye - a játékoság mellett -, hogy biztosítja a szükséges anonimitást a gátlásosabb tanulóknak, akik túlságosan félénkek, és az osztály előtt kevésbé mernek megnyilatkozni.

Szimplex képek, komplex képek, képsorok

A tankönyvi szövegekkel kapcsolatos felhasználáskor a szaktanárnak kell eldöntenie, hogy melyik szemléltetőképet, milyen érintkező anyagrésznél, a tematikus tervezés milyen pontján lehet beiktatni a tanítás menetébe.

Jól alkalmazhatók a szemléltető képek egy-egy olvasmány auditív-lexikai előkészítésénél, a bevezető szituálásnál. Ekkor természetesen azokat a képrészeket kell a figyelem középpontjába állítani, amelyek a kijelölt lexikai anyagot tartalmazzák. Kezdő fokon a komplex képek helyett jobbak erre a célra az egyszerű képek, mert nem osztják meg a tanuló figyelmét. Még nagyobb haszonnal alkalmazhatók a szemléltető képek az olvasmányok feldolgozása után az összefoglaló és gyakorló órákon, részismétlések, valamint az év eleji és év végi tematikus ismétlések alkalmával. Lehetőséget nyújtanak a tanult szókincs új összefüggésekben való gyakorlására és a szövegtől elszakadó beszédképesség szabad fejlesztésére.

A középiskolai nyelvkönyvek képeinek feldolgozását négy feldolgozási változatban ajánlhatjuk:

- A. Képleírás. B. Képbeszámoló. C. Képelbeszélés.
- D. Dramatizált /párbeszédesített/ képfeldolgozás.

A képfeldolgozás különböző változatainak alkalmazását mindig a szaktanár reális mérlegelésének kell eldöntenie aszerint, hogy a tanulók tudásszintje, valamint a rendelkezésre álló idő melyik változatnak milyen szélességben és mélységben való alkalmazását teszi lehetővé.

A szimplex képek tehát kétségtől hasznos eszközei a szemléltetésnek, mégis tankönyveink, a tankönyvi illusztrációk a komplex képet részesítik előnyben. A szimplex kép nemcsak azért kevésbé hasznos, mert a szókincsen kívül csak a létezését kifejező egy vagy két modell gyakorlására

ad közvetlen indítékot, hanem azért is, mert hiányos pszichikai miliőt teremt, hiszen magányos könyv, ceruza, alma sehol sincs.

A komplex kép teljesebb értékű szemléltetést nyújt, érzékelteti a dolgok egymásmellettiiségével a térbeli léte-zést, viszont hiányossága a filmmel szemben, hogy a negyedik dimenziót, az időt, a benne végbemenő folyamatokat kevésbé tudja szemléltetni, márpedig a beszédben a döntő elem épp az időbeliség.

Mi az tehát, ami a komplex képnél is többet adhat, és mégis könnyen hozzáférhető, könnyen alkalmazható? Ezt az igényt elégítik ki a képsorok. Olyan szimplex vagy majdnem szimplex képek sorozatai ezek, amelyek vizuális benyomások minimális felhasználásával a filmhez hasonlóan igyekeznek beszédshituációkat teremteni, mégpedig időbeni egymásutáni-ság benyomásának keltése révén. Ha a képsort egészében, együttesként szemléljük, egész kis történetet tudunk belőle kialakítani, illetőleg párbeszédes formában lejátszani.

Mi ennek a képsornak az előnye a komplex képes falitáblával szemben? A falitáblának az életszerű arányok érdeké-ben nagyméretűnek kell lenni, mert csak így láthatók a kép apró részletei. A fenti képsorból azonban három-négy is elhelyezhető egy negyedíves rajzlapon úgy, hogy huszas tanulócsoporthoz még megfelelő szemléltetést tudunk biztosítani. A filmmel szemben előnye a könnyen kezelhetősé-g: a rajzlap összehajtva aktatáskánkban is elfér.

Az egyszerű, majdnem szimplex képeket alkalmazhatjuk új nyelvtan és új lexika bevezetésekor is.

Ha a képeket kategóriánként külön gyűjtőben tartjuk /személyek, helyszínek, közlekedési eszközök stb./, és ha egyszerre egy vagy több kategóriát változtatunk, a tanulók számtalan kérdést és választ fogalmazhatnak meg. Ha például azt a képet mutatjuk fel, melyen egy kérdőjelből kinyúló kar autót mos, minden bizonnyal a kép a következő kérdést fogja nekik sugallni: "Who's washing the car?" Ekkor felelünk egy másik képet, amely férfit ábrázol, s máris adódik a válasz: "The man is washing the car". Ilyen módon rengeteg kérdést tehetnek föl a tanulók.

A képsorok segítségével felbecsülhetetlen értékű, hiszen ugyanazt a képet vagy képsort a legegyszerűbb nyelvtani szerkezetektől a legbonyolultabbakig felhasználhatjuk. Az a tény, hogy a tanulók a képek szókincsét egyre jobban megismerik, azt is jelenti, hogy nagy önbizalommal használják szókincsüket az egyre nehezedő komplex stuktúrákban. Egy munkafolyamatot ábrázoló képsor például a következő mondatstort generálhatja bennük: "He's a carpenter. I'd like to be a carpenter. Carpenters need hammers. I might have become a carpenter if I hadn't been so poor in arithmetic".

Az applikációs tábla

Az applikációs táblák technikailag különféle megoldásúak lehetnek /mágnestábla, flaneltábla/, didaktikai szempontból azonban nincs különbség, ugyanazt a célt szolgálják, s

ugyanolyan módon.

Az applikáció, a mozgatható kép, kiváló segédeszköz, és az iskolai oktatásban még hosszú ideig jelentős szerepet fog betölteni. Az idegen nyelvek tanításában különösen a kezdeti szakaszban van nagy jelentősége.

Nem versenyezhet olyan vizuális eszközökkel, mint a mozgófilm, de a szemléltetőeszközök rendszerében megvan a maga igen fontos helye és funkciója. A diafilm és a mozgófilm sok előnyét egyesíti magában, sőt vannak kizárólagos előnyei is az előbbiekkal szemben, legfontosabbak a következők:

- Az applikációs kép dinamikus szemléltetőeszköz, nemcsak tárgyak, személyek, hanem cselekvések, mozgások bemutatására is alkalmas.

- Nemcsak tanári demonstrációs eszköz, hanem alkalmas a tanulók bevonására, cselekedtetésére is.

- Az applikációs kép - ha jól választjuk meg - csak a lényegét emeli ki, ezáltal célirányosabb a szemléltetés, a fogalomalkotást jobban elősegíti /kezdő fokon/.

- A tanár szabadon variálhatja az elemeket és alkotó módon szerkesztheti meg a különböző szituációkat változásukban. Nincs rákényszerítve, hogy állandóan csak a mások által megtervezett képösszeállítást használja.

A "zsebes" tábla

Nagyon hasznos szemléltetőeszköz a szórend tanításánál. Elkészíthető vastag kartonból, esetleg farostlemezből. A vastag kartonra öt vagy hat kemény kartonból kivágott osíkot tűzünk fel tűzőgéppel úgy, hogy a táblán zsebeket képezzenek; ezekbe olyan kártyákat helyezhetünk, melyeken magányos szavak, illetve írásjelek vannak.

A tábla használata megkönnyíti a kérdő és a tagadó szórend tanítását. Induljunk ki a "John is here" mondatból. Egyszerűen bemutatathatjuk a tanulóknak, hogyan kell a tagadó alakot képezni, ha a "here" szót egy zsebbel távolabb tesszük az "is"-től, és az üresen maradt zsebbe a "not" szót illesztjük be. Igen szemléletesen mutathatjuk be a kérdő szórendet is: felcseréljük a "John" és az "is" szavakat, de közben ne feledjük el az "is" szót egy nagy kezdőbetűs változatra kicserélni és a mondatvégi pont helyébe tegyünk kérdőjelet! A "do"-val, illetve "does"-zal való kérdezés tanítását is megkönnyíti a táblázat: az állító mondat elé tesszük a "do" szót, illetve "does" esetén elvégezzük a mondaton a szükséges egyéb változtatásokat. Ha az egyszerű felszólító mondat elé a "don't" szót tartalmazó kártyát tesszük, megmutathatjuk a tanulóknak, milyen egyszerű a tiltó mondat képzése. Ugyanígy taníthatjuk a felszólítást az első és harmadik személyben /let me, let's, let them/.

Jó gyakorlási mód az is, ha valamelyik szónak a helyére egy képet teszünk. Például az "I wash my face every morning" mondatban a "face" szó helyére tehetünk egy arcot vagy

bármely más testrészt ábrázoló képet. Így megannyi új mondatot kapunk.

A tanulók rendkívül élvezik a szórend tanulásának a következő módját. Megkérek egy tanulót, hogy a következő órára vágjon ki néhány kartonlapot, s azokra egy-egy szót írjon a "This is a very nice girl" mondat szavaiból. A mondat hat szóból áll - a névelőt is beszámítva - tehát a tanulónak hat kartont kell készítenie és valamennyi kartonra zsineget kötni, hogy a kartonok nyakba akaszthatók legyenek. Az órán azután felkérek hat tanulót, hogy a kartonokat akasszák a nyakukba, majd a "This", az "is", az "a" és a "girl" táblát nyakukban viselő tanulókat az osztállyal szembe állítom és megkérem őket, ejtsék ki egyenként azt a szót, amely a nyakukban lógó kartonon olvasható. Miután egymásután kiejtették a szavakat, felszólítom az osztályt, kórusban ismételjék meg az elhangzott mondatot. Utána kézmutatással jelzem, hogy azt szeretném, ha "Mr. This" és "Mr. Is" helyet cserélnének. Miután ez megtörtént, egy határozott gesztussal jelzem az álló tanulónak, hogy ismét ki kell ejteniük a tábláikon látható szavakat. Ilyenformán elhangzik a kérdőmondat is, de ekkor jelzem - ugyancsak kézmutatással -, hogy az intonáció nem volt helyes. Miközben megfelelő intonációval kiejtem a mondatot, mutatóujjammal vonalat írok a levegőbe, éreztetve, hogy a "this" szónál az intonációnak meg kell emelkednie. Ezután az osztállyal is megismételtetem a mondatot,

ha kell, többször is. A továbbiakban még néhányszor elvégeztetem a helycserét a két első tanulóval, így az osztály begyakorolhatja a kérdőmondat helyes szórendjét és intonációját is. Ezután megkérek egy tanulót, lehetőleg a gyengébbek közül, állítsa be társai közé "Mr. Nice"-ot. Amennyiben rossz helyre állította, az osztály valószínűleg tiltakozni fog. Ha nem hibázott, akkor jelzem az osztálynak, hogy "olvassák ki" a mondatot, a néhányszori ismétlés után újból megkérek egy tanulót, állítsa be "Mr. Very"-t a megfelelő helyre és így tovább. Így tehát mondatbővítéseket is végeztethetünk ezzel a módszerrel. Az "élő" mondatokkal való gyakorlást a szereplők és a "nézők" egyaránt szívesen végzik. S mivel ez a játékos szórendtanulás emlékezetes marad számukra, valószínűleg kevesebb szórendhibát fognak elkövetni, mint a módszer felhasználása nélkül.

A "szókerék"

A nyelvtani strukturák tanításának és a szókincs bővítésének újabb módja a "szókerék". Ez két nagy kartonkorong, melyek középpontjukban úgy vannak összeerősítve, hogy egymáshoz képest elforgathatók legyenek. Az alsó korong kerületére körskörül képeket rajzolunk, míg a felső korongon egy, a képekkel megegyező méretű ablakot vágunk. A képek kapcsolódhatnak egy témához, alkothatnak egy cselekvéssort, de lehetnek egymástól teljesen függetlenek, amennyiben ismétlés céljára kívánjuk alkalmazni a

"szókereket". Amikor a tanár elforgatja a külső korongot, különböző képek jelennek meg az ablakban. A tanulóknak meg kell nevezniük a képen látható tárgyat, illetve megállapításokat tehetnek a látott képpel kapcsolatban. A korongot természetesen, az érdekesség kedvéért, forgathatják maguk a tanulók is.

További segédeszközök

A valóság a nyelvtanítás egyik igen fontos tényezője. Ezért a nyelvtanárnak célszerű néhány olyan segédeszközt készítenie, amelyek a valóság tárgyait viszonylag élethűen utánozzák. Ilyen fontos tárgyak mindenekelőtt a telefon, az óra és az étlap.

Telefon gyanánt játéktelefont is használhatunk, bár sokkal életszerűbb, ha tudunk szerezni a postától egy kiöregedett, valódi telefont.

Órát - mint korábban említettem - készíthetünk furnírból vagy farostlemezből iskolai használatra. Mérete az osztályterem méretétől függ; lehetőleg nagy legyen, hogy a hátulsó padokból is jól láthassák a tanulók.

Étlapborítót kérhetünk éttermekből, az étlapokat pedig magunknak kell elkészítenünk, lehetőleg olyan fogásokat tüntetve fel rajtuk, amelyekkel a tanuló esetleges angliai vagy amerikai útján találkozhat.

A vizuális szemléltetőeszközök előnyei közismertek. Megnövelik a diákok tanulási kedvét, mert érdekesek, lekötik figyelmüket. Biztosítják az oktatás menetének változatoságát, lehetővé tesznek olyan "tempóváltásokat", melyek nélkül aligha tudnánk az érdeklődést magas szinten tartani. Segítségükkel a tanulók gyors és világos elképzelést alkothatnak egy szó vagy kifejezés jelentéséről. Az így nyert képeket sokkal könnyebben megőrzik, mint a hosszás magyarázatokat, melyekhez olykor kénytelenek vagyunk folyamodni képek, szemléltetőeszközök hiányában. Alkalmazásukkal ki-
léphetünk az otthoni és az iskolai környezet zárt világából, s végtelenül sok szituáció és körülmény megvitatására nyílt
hat alkalmunk.

Hozzá kell azonban tennem, hogy ezek a segédeszközök csak segédeszközök. Egyik sem végezheti el a munkát helyettünk, nem helyettesítheti a tanárt.

A játékok, bábuk, mágnes táblák s a sokféle "hókuszpókusz" élettel tölthetik meg a tanítási órát, segíthetnek felkelteni tanulóink érdeklődését, növelni motivációjukat. Az eszközök azonban csak akkor érhetnek el maximális hatékonyságot, ha gondosan megtervezzük használatukat, s nem akkor, ha azért vesszük elő őket, mert kéznél vannak, vagy mert használatuk szórakoztató. Az itt felsorolt segédeszközök és fogások alkalmazása csakis akkor indokolt, ha gondos tervezőmunkával beillesztjük őket tanmenetünkbe, és ha a következő kérdések mindegyikére, vagy majdnem mindegyikre igenlően válaszol-

hatunk: Gazdagítják-e a tanulók önismeretét? Segítenek-e abban, hogy tanítványainkkal megszerettessük az angol nyelvet, az angol kultúrát? Segítségünkre vannak-e a motiváció felkeltésében, növelésében és fenntartásában? És végül, közelebb hozzák-e a tanulót a célul kitűzött nyelvi szint eléréséhez, művelődési céljaink megvalósításához?

Irodalom

Gilbert Highet, The Art of Teaching. New York, 1968.

Mary Finocchiaro, Visual Aids in Teaching English as a second Language. English Teaching Forum. Washington, 1975, Volume 3 and 4, 263.

Mac M. Ramirez, The Neglected Tools Can Work for You. uo. 267.

Vörös József, Az angol igeidők használatának alapjai. INYT, 1972. 56.

Banó István - Szoboszlay Miklós, Általános metodika az angol, francia, német, olasz, spanyol nyelv iskolai tanításához. Budapest, 1972.

Бела Торкош

Использование наглядных средств при обучении английскому языку

Автор статьи рассматривает визуальные средства с точки зрения того, как и в какой мере они содействуют возбуждению, развитию и сохранению мотивации: какие качества учителя воздействуют на формирование и оформление мотивации у учащихся. Первичные средства визуальной наглядности - это предметы в классе: доска, книга и т.д., но не менее важны - мимика, жесты и движения учителя; рисунки на доске, диаграммы при обучении временным формам глагола. Другие способы визуальной наглядности: языковые игры и драматизация; картинки, ряд картин или кадров; доска с аппликациями и другие самодельные визуальные средства наглядности.

Béla Torkos

Visual Aids in Teaching English

The author's concern in this article is with various ways in which certain kinds of visual instructional material might be used to develop and sustain the motivation and interest of the learner. What are those common traits all teachers are supposed to share if they are to increase the motivation of their pupils? Among visual aids of primary importance are those objects that are always available in the classroom: the pupils' clothes, their school equipment, the blackboard, furniture etc., but none the less the teacher himself with his movement, gestures and mimic art. The significance of blackboard sketches; the use of diagrams in teaching verbs tenses. Demonstration with real objects. Further visual aids: games, play-acting, pictures, the application board as well as other home-made visual aids of illustration.